

Булавіна Олена Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент
кафедри педагогіки та психології,

Чужикова Вікторія Григорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та психології

Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана

Інституційна побудова та форми організації діяльності Європейського Союзу: дидактична модель викладання

Успіх реалізації багатьох реформ суттєво залежить від їх розуміння всіма верствами населення, а відтак освітня компонента будь-якого економічного процесу значною мірою визначає схвалення (чи несхвалення) суспільством тих трансформаційних зрушень, які визначатимуть його сьогодення та перспективи розвитку. Вступ країн Центральної та Східної Європи до Євросоюзу, прийняття їх інтеграційних пріоритетів та позиціонування цих держав в різних структурах ЄС доволі чітко окреслило проблему обізнаності учнів та молоді з основами інституційної побудови та форм організації ЄС. Якщо на монографічному рівні ці дослідження є широко відомими, зокрема праці західних науковців Verhofstad G. [2006], Bulmer S. [2005], Sameski P. [2005], Raiser M. [2001], Gozi S. [2007] та українського правника І. Грицяка [2006], то фактичні підходи до викладання залишаються поки що поодинокими, що й зумовило мету пропонованої статті: виявити особливості методики викладання інституційної моделі Європейського Союзу для студентів та школярів, що слухатимуть курс «Вступ до європейської інтеграції».

Визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку, стратегічних напрямків співробітництва України з іншими державами в умовах глобалізації вимагає від українського суспільства певного рівня обізнаності щодо інтеграційних процесів, передусім континентальних; прийняття європейських цінностей та стандартів життя. В такому ракурсі стає актуальним питання формування відповідного рівня культури (економічної, зокрема) суспільства, а отже, кожного громадянина, основою якої є мотиви (головний – особистий інтерес) та стимули (наймогутніший – поліпшення матеріального добробуту та збільшення доходів) економічної діяльності. Формування певної системи цінностей, соціальних норм та

моделей поведінки, що базуються на мотивах та стимулах діяльності, відбувається шляхом навчання та виховання особистості, які, в свою чергу, є складовими освіти. Отже, система освіти стає відправною точкою, яка дозволяє сформувати світогляд та компетентність того, хто навчається, а також розвинути його пізнавальні навички та творчість.

Будь-які знання залишаються лише певним обсягом інформації, якщо людина їх не застосовує у практичній діяльності. Навчити людину навчатися продуктивно: аналізувати, перевіряти, узагальнювати, робити власні висновки, - отже, думати; зробити навчальний процес корисним та, водночас, цікавим, спрямованим та розвиток пізнавальних здібностей учнів/студентів, - завдання для педагогів. На нашу думку, методика викладання економічних дисциплін повинна вирізнятися своєю практичною спрямованістю, гнучкістю, націленістю на отримання кінцевого результату та розвиток основних рис економічного мислення: науковості, реалістичності, конструктивності та спрямованості на вирішення економічних задач, масштабності, системності, креативності та інноваційності. Саме на цих принципах побудована запропонована нами дидактична модель викладання однієї з тем курсу «Вступ до європейської інтеграції».

Тема навчального заняття - «Інституційна побудова та форми організації діяльності Європейського Союзу» - є досить важливою для розуміння цілей, принципів, основ політики та особливостей співробітництва країн-членів Євросоюзу. Вона дає відповіді на питання щодо сфер діяльності в рамках ЄС, повноважень та функцій наднаціональних структур Євросоюзу та процедур «прийняття рішень» в них. Сформовані знання та вміння дозволять поглибити розуміння процесів інтеграції та співробітництва в межах Європейського Союзу.

Навчальна ціль заняття: сформувати розуміння інституційної структури Європейського Союзу: складу органів, інституцій та допоміжних органів; їх основних функцій, повноважень та сфер діяльності, - шляхом застосування спеціально розроблених методичних прийомів, спрямованих на розвиток критичного та творчого мислення учнів.

Дана ціль досягається за допомогою реалізації таких завдань:

- актуалізувати та узагальнити попередньо отриманні знання щодо основних чинників та етапів розвитку процесу європейської інтеграції;
- обґрунтувати суть моделі інституційного устрою ЄС та визначити особливості і характер зв'язків між її складовими;
- здійснити аналіз основних повноважень, сфер діяльності, процедур прийняття рішень та пояснити яким чином в ЄС ухвалюються рішення.

З метою досягнення визначеної мети і завдань ми пропонуємо застосування методичних прийомів, які дозволяють розвивати навички критичного та творчого мислення учнів. Саме така розвиваюча спрямованість

методики викладання теми забезпечує підвищення ефективності начальної діяльності учнів.

Модель навчального заняття відображена у «Конструкторі уроку» (див. таблицю 1), розробленого за методикою А. Гіна («ТРИЗ-педагогіка»). Переваги запропонованого методичного підходу полягають в тому, що, по-перше, навчальне заняття розглядається як послідовність етапів (вони позначені від А до Ж), для реалізації яких пропонується застосування будь-якого з трьох варіантів методичних прийомів. По-друге, вчитель за власним бажанням і переконанням може будувати структуру заняття, комбінувати запропоновані прийоми та види діяльності учнів (індивідуальну і групову), а також визначати час, необхідний на їх проведення (приклад наведений у таблиці 2). Це створює можливості для творчого підходу до процесу викладання теми, кращої адаптації педагога до умов навчання та особливостей навчального контингенту.

Таблиця 1. Конструктор навчального заняття «Інституційна побудова та форми організації діяльності Європейського Союзу»

Етапи уроку	Методичні прийоми, що дозволяють підвищити ефективність реалізації етапу		
	I варіант	II варіант	III варіант
А. Початок уроку, мотивація та актуалізація опорних знань	Здивуй! Згадай!	Відкладена відгадка	Очікування та особиста вигода
Б. Пояснення теоретичного матеріалу	Доповідь	Лекція із застосуванням конспектів-схем	Практичність теорії
В. Закріплення теоретичного матеріалу	Перетягування канату	«Кульки думок»	Методика мозкового штурму
Г. Повторення матеріалу	Хто більше та скоріше?	Перетин тем	Що Ви доповнили?
Д. Контроль та оцінювання засвоєного матеріалу	Бліц – контроль	Вибірковий контроль	Контрольна робота
Є. Домашнє завдання	Багаторівневе домашнє завдання	Творче завдання	Ессе
Ж. Закінчення уроку	«Дзвінок Президентів»	Відгадка. Підведення підсумків заняття	Аналіз рівня задоволення очікувань та результатів уроку

Один із варіантів проведення навчального заняття за визначеною темою та розподіл часу, необхідного для реалізації кожного етапу, наведений у таблиці 2.

Таблиця 2. Розподіл навчального часу за етапами проведення заняття

Формула заняття (етап-прийом)	A1	B2	B1	Г1	ДЗ	ЄЗ	Ж1
Необхідний час, хв.	10	20	25	10	15	5	5

Слід зазначити, що ми вважаємо за доцільним проведення за темою «Інституційна побудова та форми організації діяльності Європейського Союзу» двох уроків підряд з метою забезпечення більш глибокого розуміння основних концепцій теми.

Розкриємо зміст запропонованих методичних прийомів відповідно до всіх перелічених етапів.

A1 – Здивуй! Згадай!

Застосовуючи даний прийом, необхідно почати урок з цікавого факту, історії, анекдоту, ілюстративного матеріалу, з метою викликати подив у учнів. Наприклад, *яким чином виглядає офіційний прапор ЄС (запропонуйте декілька зображень і правильну відповідь можна повісити у центрі дошки) або Хто був зацікавлений у створенні ЄС? Чому найрозвинутіші країни допомагають новим учасникам?* Таким чином вчитель зможе привернути увагу до навчального матеріалу та стимулювати мотивацію до навчальної діяльності.

Для актуалізації опорних знань пропонуємо виконати наступне завдання: *Пригадайте основні етапи створення Європейського Союзу та розвитку європейської інтеграції.*

Завдання може виконуватися як індивідуально, так і у малих групах з наступним обговоренням результатів та визначенням правильності складення схеми. Для виконання цього завдання необхідні:

- бланк для відповіді, який містить основні дати, що мають відношення до етапів створення ЄС;
- дві групи карток: перша – європейські країни, друга – події, які відбувалися.

A2 – Відкладена відгадка.

Даний прийом полягає у формулюванні цікавої проблеми («загадки»), відповідь на яку учні повинні узнати в ході навчального заняття. Така проблема повинна стимулювати пізнавальний інтерес до теми, що виноситься на обговорення. Наприклад, *як Ви вважаєте, хто керує Європейським Союзом? Якими органами представлені основні гілки влади (законодавча, виконавча, судова)?* Звісно, що відповідь може бути неточною, або взагалі не прозвучати, але такі питання будуть заставляти

учнів постійно стежити за отриманою інформацією, щоб наприкінці заняття дати найбільш повну відповідь (особливо, якщо це буде простимульовано додатковими балами з боку вчителя).

З метою актуалізації опорних знань можна запропонувати таке завдання: *Назвіть головні чинники європейської інтеграції та основні цілі Європейського Союзу?*

Відповідь необхідно оформити у вигляді таблиці. Виконання завдання також можна організувати як індивідуальну, так і колективну роботу.

A3 – Очікування та власна вигода.

Цей прийом є цікавим своєю особистісної спрямованістю, а саме: *Учням необхідно скласти перелік проблем та розробити робочі завдання, які стосуються навчального заняття.*

Перелік проблем може складатися із відповідей на наступні питання:

- Яка Ваша мета на цьому занятті?
- Над якими ідеями Ви б хотіли попрацювати?
- Чого Ви очікуєте від Вашої роботи?
- Що Вам би сподобалося на занятті?
- Що Вас дратує під час навчання?
- Що Ви очікуєте від однокласників?
- Які зміни Ви хотіли б реалізувати?
- В яких умовах Ви працюєте неефективно?
- Що б Ви хотіли покращити під час навчання?

Далі учень повинен сформулювати робочі завдання:

- Як підвищити ефективність навчальної діяльності на занятті?
- Як краще відповідати на питання вчителя?
- Як краще працювати в команді з однокласниками?
- Як ефективно витратити час на занятті та встигати виконувати всі справи?
- Як настроїтись на більш активний пошук творчих рішень?
- Які схвалення більш значущі для Вас?
- Як стати незамінною людиною?

Відповіді на ці питання є дуже важливими як для самих учнів, оскільки дають можливість розробити власну стратегію і тактику навчання; так і для вчителя, оскільки дають зворотній зв'язок із учнями, а також напрямки для покращення власної методики викладання у певній навчальній аудиторії.

Друга частина даного завдання полягає у наступному: *Проаналізуйте особисту вигоду (безпосередню та опосередковану) в умовах інтеграції України до ЄС та порівняйте її із можливими витратами часу та енергії.*

Для виконання завдання необхідно надати учням (або спільно обговорити) інформацію щодо безпосередньої та опосередкованої вигоди. Отже, до першої групи належать гроші, задоволення, визнання, зростання

добробуту. До другої – нові знання, нові навички, нові зв'язки тощо. Як результат виконання буде представлена підсумкова таблиця із оцінками особистої вигоди, витратами часу та енергії, а також приблизними розрахунками чистої особистої вигоди від прийняття певних рішень.

Б1 – Доповідь.

Доповідь належить до словесних методів та являє собою усне повідомлення вчителем основних теоретичних положень теми. Застосування даного прийому обґрунтовується особливістю навчального матеріалу, який носить переважно теоретико-інформативний характер. Але, щоб підвищити його ефективність, ми пропонуємо використання мультимедійної презентації - дидактичних матеріалів, розроблених за допомогою програми Microsoft Power Point.

Доповідь з обраної теми заняття, на наш погляд, повинна торкатися таких аспектів:

- модель структурної побудови Європейського Союзу: комплексна структура ЄС, яка відображає поєднання двох форм взаємодії між державами – інтеграцію та співробітництво;
- реалізація «наднаціональної» та міжурядової сфер взаємодії, їх змістове наповнення, основні цілі та завдання структурних компонентів;
- інституційна система (органи, інститути, допоміжні органи) та процес ухвалення рішень на європейському рівні;
- основні повноваження та сфери діяльності органів та інститутів ЄС.

Б2 – Лекція із застосуванням конспектів-схем.

Лекція, за твердженням психологів, є найменш ефективною формою організації навчальної діяльності тих, хто навчається. Її ефективність приблизно складає 5%. Але вона є необхідною, якщо вчитель має за мету передати певний обсяг знань. Значно підвищити ефективність навчання на теоретичних заняттях дозволяє застосування конспектів-схем (або методу Шаталова), тому що вони спонукають учнів до активної діяльності під час монологу вчителя, а саме: учні/студенти сліdkують за ходом розповіді, фіксують інформацію у попередньо розданих схемах, визначають ключові поняття, знаходять причинно-наслідкові зв'язки, аналізують якість наданих знань. До того ж, конспект-схеми можна використовувати як ілюстративний матеріал, як роздатковий матеріал, для покращення процесу засвоєння знань, контролю та самостійної роботи тих, хто навчається.

План лекції тотожний плану доповіді (п. Б1).

Б3 – Практичність теорії.

Даний прийом характеризується практичною спрямованістю наданої інформації. Вчитель повинен сконцентрувати увагу на практичній реалізації наведених теоретичних положень, тобто розкрити механізми дії, алгоритми прийняття рішень, надати фактичні дані та приклади з реальної практики. Теоретична основа ідентична п.п. Б1 і Б2.

В1 – «Перетягування канату».

В основу даного прийому покладений метод аналізу силових полів, який вперше був використаний спеціалістом в області соціальної психології Куртом Левіном. Цей метод дозволяє наглядно побачити, які сили сприяють більш або менш сприятливому розвитку подій. Прийом «перетягування канату» дозволяє зафіксувати позитивні на негативні фактори, вивчити їх та їх вплив на ситуацію. Для цього необхідно зробити наступне:

- сформулювати проблему (наприклад, Як підвищити ефективність організації діяльності органів та інститутів Європейського Союзу);
- визначити сильні сторони, які необхідно довести до максимуму;
- визначити слабкі сторони, які необхідно мінімізувати.

Приклад застосування прийому «Перетягування канату» відповідно до теми відображений у таблиці 3.

Таблиця 3. Приклад застосування прийому «Перетягування канату»

Проблема: <i>Як підвищити ефективність організації діяльності органів та інститутів Європейського Союзу.</i>			
Позитивний сценарій (підвищення шансів)	Фактори, що впливають на ефективність діяльності інституційної системи ЄС		Негативний сценарій (зниження шансів)
	+	-	
Чіткий, відповідно до гілок влади	Розподіл повноважень		Хаотичний, перехресний

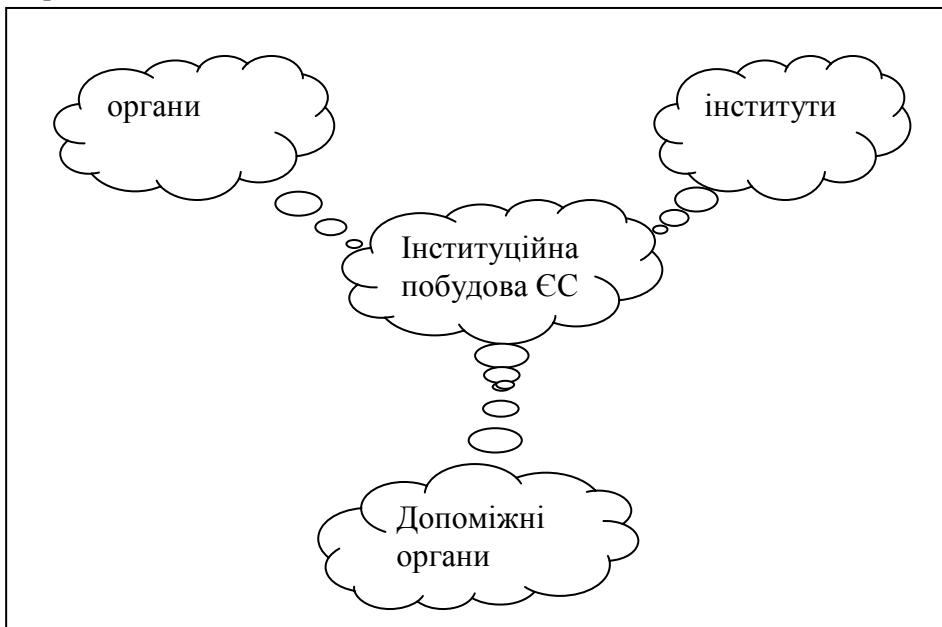
В2 – «Кульки думок».

«Кульки думок» є графічною технікою організації процесу мислення. Коли ми розробляємо схему, думки можуть отримувати нове значення, яке можна оцінити, розвинути, знайти за його допомогою нове рішення, якщо воно існує, або ж відкинути, якщо рішення відсутнє. Методика проведення прийому наступна:

1. запропонуйте учням інформацію щодо інституційної побудови Європейського Союзу (додаток б);
2. завдання: необхідно розробити комплексну структуру інституцій ЄС;
3. відправною точкою для виконання завдання можуть слугувати наступні моменти:

- визначте ключові категорії, навколо яких буде будуватися ваша схема (див. рис.1);
- використовуйте асоціації, визначайте взаємозв'язки і співвідношення між елементами схеми;
- об'єднайте подібні думки у групи (кластери) для подальшої структуризації інформації.

- використовуйте всі можливі наочні засоби: різні форми, стрілки, кольори тощо.

Джерело: [Новицького, Пахомової, Чужикова, 2002, с. 22-42].

В3 – Методика «мозкового штурму».

Методика «мозкового штурму» досить часто та ефективно використовується під час навчальної діяльності. Вона заснована на ефекті «колективного розуму» та дозволяє знайти творче оптимальне рішення проблеми. Для її реалізації в ході розгляду теми «Інституційна побудова та форми організації діяльності ЄС» можна запропонувати таку проблему: *«Яким чином країни-члени Європейського Союзу здійснюють поєднання різних форм інтеграції та співпраці та можуть допомогти в цій діяльності новим учасникам ЄС?»*

З метою ефективного проведення «мозкового штурму» можна запропонувати такі етапи:

- визначення проблеми, мети роботи та відомих способів вирішення проблеми;
- індивідуальний пошук рішень та складання списку ідей;
- колективна стадія пошуку альтернатив та обговорення всіх, без виключення, ідей. Головне правило – не критикувати!
- розподіл ідей за можливостями їх реалізації у майбутньому;
- вибір оптимального рішення у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі та розробка деталей його реалізації на практиці.

Г1 – Хто більше та скоріше?

Дана вправа дозволяє розвивати гнучкість та швидкість мислення. Завдання: Скласти із запропонованого переліку слів як найбільшу кількість речень, що має відношення до теми заняття.

Європейський – Орган – Консультативний – Інститут – Союз

Час виконання вправи – 5 хв. Після завершення часу необхідно заслухати варіанти речень та підрахувати їх кількість. За прийняті вважаються речення складені вірно із лексичної, синтаксичної точок зору.

Г2 – Перетин тем.

Прийом полягає у обговоренні питання, яке торкається кількох тем дисципліни, тобто має міжпредметний характер. Також можливим є проведення дискусії, але якщо на запропоноване питання є протилежні точки зору. Наприклад, *яким чином модель структурної та інституційної побудови Європейського Союзу дозволяє досягти його цілей.*

Г3 – Що Ви доповнили?

Даний прийом пов'язаний із прийомом пояснення нового матеріалу, а саме із Б2. Він полягає в тому, що вчитель роздає учням конспект-схему, яка не містить всі пояснення. А під час розповіді теоретичного матеріалу учні повинні самостійно заповнити нерозкриті структурні компоненти. Саме ці доповнення необхідно проаналізувати під час повторення матеріалу. Даний прийом дозволяє стимулювати увагу до навчального матеріалу, аналізувати отриману інформацію та розвиває мислення учнів.

Д1 – Бліц – контроль.

Даний прийом дозволяє за досить короткий час усно або письмово опитати достатньо велику кількість учнів. Для його реалізації необхідно сформулювати точні та короткі питання, які потребують відповіді так/ні, тобто проведення такого контролю буде сприйматися як ігровий елемент. Але при цьому є суттєвий недолік: результати бліц-контролю будуть свідчити лише про якість засвоєння знань на понятійному рівні, тобто наприклад, чи запам'ятав та зміг відтворити учень певні поняття, дати, закони.

Приклади питань для бліц-контролю:

- В Європейському Союзі застосовується дві форми взаємодії країн-членів: інтеграція та співробітництво. Так/Ні?
- Перше розширення ЄС відбулося у 1993 році. Так/Ні?
- Станом на 1 січня 2007 рік до складу Європейського Союзу входить 27 країн. Так/Ні?

Д2 – Вибірковий контроль.

Такий спосіб проведення контролю на занятті дозволяє вчителю за відведений час оцінити рівні засвоєння знань та навичок, зокрема, що вони знають та розуміють. Особливість його полягає в тому, що вчитель працює

з декількома учнями, а всі інші спостерігають за їх відповідями. Для реалізації контролю можна використовувати такі типи завдань:

- питання (проблемні або розвиваючі питання). Наприклад, *назвіть складові моделі структурної побудови ЄС. Яким чином вони співвідносяться та взаємодіють?*
- вирішення кросворду, ребусу тощо;
- вправи. Наприклад, *проаналізуйте інституційний устрій ЄС. Зобразіть графічно процедуру ухвалення рішень в даній системі органів та інститутів.*

ДЗ – Контрольна робота.

Це письмова форма проведення контролю, яка дозволяє охопити всіх учнів та застосовувати різноманітні прийоми для реалізації. Як результат, вчитель отримує зворотній зв'язок, який характеризує обсяг та якість засвоєних знань. Як приклад, завдання на контрольну можуть бути такі:

- *розкрийте, яким чином реалізуються форми взаємодії між країнами-членами ЄС на наднаціональному та міжурядовому рівнях;*
- *порівняйте повноваження Європейського та Українського Парламентів;*
- *знайдіть помилки або встановіть причинно-наслідкові зв'язки, або доповніть елементи у запропонованій конспект-схемі.* (Для проведення необхідно роздати конспект-схему (додаток 5), яка буде містити або помилки, або відсутність взаємозв'язків чи певних структурних елементів).

Є1 - Багаторівневе домашнє завдання.

Вчитель пропонує учневі кілька рівнів домашнього завдання (наприклад, 3). При цьому учень повинен знати, що за якісне виконання завдання першого рівня він може отримати «задовільно» (4-6 балів), першого та другого – «добре» (7-9 балів), всіх трьох рівнів – «відмінно» (10-12 балів). Завдання необхідно розробляти відповідно до моделі засвоєння бази знань.

Перший рівень (понятійний рівень моделі засвоєння бази знань) передбачає відповідь учнів на запропоновані тестові завдання. Наприклад:

До інститутів ЄС належать:

- а) Європейський Парламент;*
- б) Агенції;*
- с) Економічний і Соціальний Комітет.*

Другий рівень (алгоритмічний рівень моделі засвоєння бази знань) потребує відображення моделі структурної побудови ЄС та визначення основних сфер діяльності складових моделі.

Третій рівень (творчий рівень моделі засвоєння бази знань) ставить за мету порівняльний аналіз процедури прийняття рішень органами ЄС та українськими гілками влади.

Є2 – Творче завдання.

Прийом має достатньо широкі можливості для реалізації. Наприклад, можна запропонувати наступні завдання:

- розробіть власну концепт-схему за темою заняття (якщо Ви не застосовували Б2);
- складіть завдання (питання, ребуси, кросворд, вправи) для своїх однокласників;
- знайдіть цікаві факти та ілюстрації щодо діяльності певних органів та інститутів ЄС (використовуючи ресурси Internet, довідники, періодичну літературу).

Є3 – Ессе.

Ессе дозволяє узагальнити, систематизувати отримані знання, та висловити власні думки з приводу певної проблеми. Запропонуйте, наприклад, таку тему для твору «Хто керує Європейським Союзом?».

Ж1 – «Дзвінок Президентів України».

Даний прийом дозволяє підвести підсумки уроку самостійно, кожному учневі, тобто кожен, присутній в класі, по черзі, бере телефон (наприклад, мобільний) і дзвонить Президентів, щоб повідомити про те, що він узнав нового, корисного як для України, так і для себе особисто на уроці.

Ж2 – Відгадка. Підведення підсумків заняття.

Ми повертаємось до проблемного питання, що було поставлене на початку заняття (А2). Знову аналізуємо варіанти відповіді та доповнюємо новими на основі отриманих на уроці знань. Визначаємо правильну відповідь («відгадку») та паралельно підводимо підсумки щодо результатів роботи учнів на уроці.

Ж3 - Аналіз рівня задоволення очікувань та результатів уроку.

Під час попередніх етапів, коли завдання виконуються без участі вчителя, він має змогу проаналізувати очікування учнів та співставити їх із реальною методикою проведення заняття. Про результати порівняння необхідно повідомити учнів (що вони очікували → які очікування задоволені → які очікування будуть задоволені або прийняті до відома під час наступних занять). До того ж, більш глибокий аналіз складених списків проблем та робочих завдань, дає можливість вчителю скорегувати методику викладання дисципліни в напрямку розвитку певних пізнавальних навичок та сторін мислення учнів.

Отже, підводячи підсумки, можна зазначити наступні ключові моменти, на яких базується запропонована дидактична модель викладання. Освіта є тим фактором, який визначає перспективи і забезпечує розвиток суспільства, і від якості отриманих знань, умінь, навичок сьогоденних учнів і студентів буде залежати майбутнє нашої держави. А відтак основним завданням викладачів є впровадження такої стратегії навчання, яка була б орієнтована на підвищення ефективності навчального процесу та якості викладання конкретних дисциплін.

Реалізація даних завдань можлива лише шляхом вдосконалення методичної майстерності педагогів – впровадженням у практику викладання новітніх педагогічних технологій, методичних прийомів, спрямованих на розвиток пізнавальних здібностей учнів/студентів, креативності та інноваційності їх мислення. Це, в свою чергу, підвищувало б рівень мотивації до навчання та стимулювало б викладачів до подальшого творчого пошуку способів вдосконалення методики викладання.

Виходячи з цих міркувань, нами запропонована дидактична модель викладання теми, яка містить комплекс методичних прийомів (завдань, вправ, проблемних питань, ситуацій) та необхідних дидактичних матеріалів, орієнтованих на розвиток критичного і творчого мислення тих, хто навчається. Основний зміст моделі відображений у «конструкторі навчального заняття». Це дає можливість обрати один з трьох запропонованих прийомів реалізації кожного етапу заняття, що, на наш погляд, сприяло б визначенню пріоритетних завдань навчального заняття, здійсненню самостійного вибору, розвитку творчих здібностей і професійному вдосконаленню самого викладача.

ЛІТЕРАТУРА

- Bulmer S., *Institutionalism and Constitutional Reform*, [In:] *Integration in an Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals*, Weiler J., Begg I., Peterson J. (ed.), Blank Publishing Ltd, Oxford 2005.
- Raiser M., *Informal Institutions, Social Capital and Economic Transition: Reflection on a Neglected Dimension / Transition and Institutions. The experience of Gradual and Late Reformers*, Oxford University Press, 2001.
- Sameski P., *Poland's Membership of the EU* [In:] *Integration in an Expanding European Union: Reassessing the Fundamentals*, Weiler J., Begg I., Peterson J. (ed.), Blank Publishing Ltd, Oxford 2005.
- Verhofstadt G., *The United States of Europe. Manifesto for a New Europe*, FTER, Brussels 2006.
- Гин А. А., Приемы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителя. – М.: Вита-Пресс, 1999.
- Гоці С. (Gozi Sandro), Європейська Комісія. Процедури ухвалення рішень і виконавчі повноваження./ Пер. з англ. – К.: КІС, 2007.
- Грицяк І. А., Європейське управління: теоретико-методологічні засади: моногр. – К.: КІС, 2006.
- Європейська інтеграція та Україна: навчально-методичний посібник / За ред. Новицького В.С., Пахомової Т.М., Чужикова В.І. – К.: ТОВ «Макрос», 2002.
- Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права: навчально-методичний посібник/ За ред. В. П'ятницького. – К.: Вид-во «Заповіт», 2002.

Анотація

У статті розкриваються методичні особливості викладання конкретної теми з курсу «Вступ до європейської інтеграції» для студентів та учнів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Авторами визначені принципи, на яких має базуватися сучасна методика викладання економічних дисциплін, та відповідно до них розроблена комплексна дидактична модель викладання теми з використанням методичних прийомів, спрямованих на розвиток критичного і творчого мислення тих, хто навчається.

**Institutional structure and forms of organization of EU activities:
European: didactic model of teaching***Streszczenie*

W artykule pokazano specyfikę metodyki prowadzenia wykładu konkretnego tematu z programu „Wprowadzenie do integracji europejskiej” dla studentów oraz uczniów szkoły średniej. Autorzy określili zasady, na których powinny bazować współczesne metody nauczania dyscyplin ekonomicznych. Został opracowany odpowiedni kompleksowy model dydaktyczny prowadzenia wykładu tematu z zastosowaniem metodyk, skierowanych na rozwój krytycznego i kreatywnego myślenia u uczniów i studentów.

**Institutional Structure and Forms of Organization of EU Activities:
Didactic Model of Teaching***Summary*

The features of delivering of a specific topic within the course “Introduction to the European Integration” to the students and pupils of secondary educational establishments are uncovered in the article. The contemporary teaching method guidelines for delivering economic disciplines have been identified by the authors. A complex didactic model of delivering the topic was generated on the base of the aforementioned guidelines. The model uses teaching methods aimed at building students’ capacities of critical and creative thinking.

